

Хаворижларга қарши чиқиш керакми?

12:42 / 22 апрель 1348

نَا هُنَّ عُلَّالٌ يَضُرُّ رِذْيَ بَأْنَعِ
هَلْ لَّا يَلَّصُ هَلْ لَّا لُؤْسَرِ
يُدْعَبُ نَا «: لَأَقَمَّ لَسَوِ هَيْلَعِ
يُدْعَبُ نُؤْكَيَسِ وَأَيِّتْمُ أْنَمِ
نَأْرُقْلَانِ وَأُرْقِي مَوْقِ يَتْمُ أْنَمِ
نُؤْجُرْخِي مُمَهْمِي قَالِحُ زَوَاجِي أَلِ
مُمَهْمِي لَأُؤْجُرْخِي أَمَكِنِي دَلَانِمِ

نُودُوعِي آلٌ مُثِةٌ يَمَّرِلَا نَم
قَلْخُلَا رَشْمُهِي ف
وَبَأُو مِلْسُمُ هَاوَر . «ةَقِيَلْخُلَاو
يْفُ نُوَكِّيَس» :هُظْفَلَو دُوَاد
مُوقُ ،ةَقُرْفَو فَاَلتْخَا يَتْمُأ
،لِي قِلَا نُونَسْحِي
نَوَارْقِي ،لُعْفَلَا نُوئِي سِيَو
،مُهِي قَارَتُ زَوَاجِي آلَ نَارْقِلَا
قُورْمِ نِي دِلَا نَمَ نُوْقُرْمِي
آلُ ،ةِي مَّرِلَا نَمِ مَهَّسَلَا
يَلَعٌ دَتَّرِي يَّتَحَ نُوَعَجَّرِي
قَلْخُلَا رَشْمُهِي ،هَقُوفُ
نَمَلُ يَبُوطِةَقِيَلْخُلَاو

يَلَا نُوْعَدِي هُوَلَتَقَو مُهَلَتَق
هُنَم اُوسِيَلَو هَلَلَابَاتِك
نَاكُ مُهَلَتَاقُ نَمِ، عِيَشِي ف
:اُولَاقُ، «مُهَنَم هَلَلَاب يَلَوَا
؟ مُهَامِي سَام هَلَلَا لُوسَرَاي
قِيَلْحَتَلَا» :لَاقُ

Абу Зар розияллоху анхудан ривоят қилинади:

«Расулуллоҳ алайҳиссалом шундай дедилар: «**Мендан кейин** (ёки келажақда) **менинг умматимдан бир қавм чиқади. Улар Қуръон ўқийди, лекин у уларнинг ҳалқумидан нари ўтмайди. Улар диндан худди камондан чиққан ўқдек чиқишади, кейин унга қайтишмайди. Ана ўшалар одамларнинг ва барча махлуқотларнинг энг ёмонидир.**».

Муслим ва Абу Довуд ривоят қилганлар.

يَبَانُ بِلَلِ دِيْبُعُ نَع
نَا هُنَعُ هَلَلَا يَضَرِعُ فَا
عَمَ وَهُوَ تَجْرَحُ أَمَلَةَ يَرُوْرُحُ لَا
، هَلَلَا لِمُكُحُ أَل :اُولَاقُ تِيَلَعُ

أَهْبَ دِيرًا قَحُّةً مَلَكَ: يُيَلَعُ لَأَقِ
يَلَصَّ هَلَلًا لُؤْسَرًّا نِإِ، لَطَابُ
فَصَوِّ مَلَسَّ وَهَيْلَعُ هَلَلًا
مُهَتَّ فِصُّ فِرْعَالُ يِّنِإِ أَسَانُ
قَحُّ لَانُؤُلُوقِيَّ عَالُؤَهْ يِفِ
زَوَاجِيَّ أَلْ مِهَتَنَسْ لَابُ
هَلَلًا قَلَحْ ضَعْبَأْ نَمُ، مُهَقْلَحْ
هَيْدِيَّ دَحْإِ دُؤَسَأْ مُهَنْمَ هَيْلِإِ
يِدَّتْ مُمَلَحْ وَأِةَ أَشُّ يِبُطُ
هُؤَدَجَّ وَيَلَعُ مُهَلَّتَقْ أَمَلَفِ
مَلْسُمُ هَاوَرِ

Убайдуллоҳ ибн Абу Рофеъ розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Ҳарурийлар Алий розияллоҳу анҳуга қарши чиққан пайтда «**Ҳукми фақат Аллоҳ қилади!**» дейишди. Шунда Алий розияллоҳу анҳу: «Ҳақ калима билан ботил нарса ирода қилинди. Расулуллоҳ алайҳиссалом бизга бир тоифа одамларни васф қилган эдилар, мен ўшаларнинг сифатини анавиларда кўряпман. Улар тилда ҳақ гапни

айтишади, лекин бу гап уларнинг ҳалқумидан нарига ўтмайди. Уларнинг ичида Аллоҳга махлуқотлар ичида энг ёқмайдиган кимса бор, унинг икки қўлидан бирида қўйнинг елинига ёки елиннинг соғиладиган жойига ўхшаш нарса туради», деди. Алий уларни қатл қилгач, ўша одамни топишди».

Муслим ривоят қилган.

Шарҳ: Бу ривоятда зикр қилинаётган ҳодисалардан олдин қуйидагилар бўлиб ўтган эди:

Сиффиндаги жангда Муовия томон енгилиб, ҳазрати Алий ибн Абу Толиб розияллоҳу анҳунинг тарафдорлари ғолиб кела бошладилар. Ишлари чатоқлигига кўзи етган Муовия ва Амр ибн Ос ўзаро маслаҳат қилишди. Амр ибн Ос «Нариги томонни ўртада Аллоҳнинг Китобини ҳакам қилишга чақириш керак», деди. Муовия ўз одамларига найзалар учига мусҳафларни боғлаб чиқишни буюрди. Унинг одамлари найзалар учига мусҳафларни боғлаб чиқишди.

Бу ҳолни кўрган ҳазрати Алий ибн Абу Толиб розияллоҳу анҳунинг одамлари ихтилофга тушиб қолишди. Бирлари «Аллоҳнинг Китобини ҳакам қилайлик деган чақириққа жавоб бермасак бўлмайди», дедилар. Бошқалари «Бу ҳийла бўлса керак, жангни давом эттириш керак», дедилар. Алий ибн Абу Толиб каррамаллоҳу ваҳҳаҳу ҳам шу фикрда эдилар. Аммо Аллоҳнинг Китобини ҳакам қилишга рози бўлганлар кўпчилик эди. Шундай бўлса ҳам, ҳазрати Алий ибн Абу Толиб розияллоҳу анҳу уларни бу ҳийла эканлигига ишонтиришга уриниб кўрдилар.

«Аллоҳнинг Китобига ижобат қилишга энг ҳақли одам менман! Мен уни сизлардан яхши биламан. Бу ерда ҳақ калима билан ботил иш ирода қилиняпти. Ўзи мен улар Қуръоннинг ҳукмига бўйсунуши учун жанг қиялман. Энди қандоқ қилиб унинг ҳукмидан бош тортишим мумкин? Улар мусҳафларни Қуръоннинг ҳукмини ирода қилгани учун кўтараётгани йўқ. Бу алдамчилик, ожизлик ва ҳийла, холос! Менга билакларингиздаги кучни бир соатга қарзга бериб туринглар! Ўзи Ҳақ кесиладиган жойига етиб қолди!» дедилар.

Аммо Ашъас ибн Қайс бошлиқ тараф «Қуръоннинг ҳукмига даъватни қайтариб бўлмайди», деб туриб олиб, олдинга кетган лашкарни чақиришни талаб қилди. Шу ерда ҳазрати Алий ибн Абу Толиб розияллоҳу анҳунинг яна мусулмонлар қонини тўкмаслик ҳақидаги истаклари устун келиб,

боягиларнинг талабига биноан лашкарни қайтаришга амр қилдилар. Ҳолбуки, уларнинг шомликлар қароргоҳига киришига бир қадам қолган эди. Уларнинг бошлиғи хабарчига «Қайтиб бориб, уларга айт! Бир неча лаҳза қолди, холос. Қандоқ қилиб ортга қайтаман ахир?» деди. Мухолифлар эса агар улар қайтмаса, ҳазрати Алий ибн Абу Толиб розияллоҳу анҳуга қарши қурол кўтаришларини айтишди. Алий ибн Абу Толиб каррамаллоҳу ваҷҳаҳу Ашъас ибн Қайс розияллоҳу анҳуни Муовиянинг олдига юбориб, «Нима демоқчисан?» деб сўрадилар. У бўлса «Биз ҳам, сиз ҳам Аллоҳнинг Китобига қайтайлик. Ўзимиз рози бўлган бир одамни танлайлик. Сизлар ҳам ўзингиз рози бўлган бир одамни танланглар. Ҳаммамиз ўша икки кишидан Аллоҳнинг Китоби амр қилган ҳукми чиқариш аҳдини олайлик. Иккови нимага қарор қилса, ҳаммамиз шунга эргашамиз», деди.

Ҳазрати Алий ибн Абу Толиб розияллоҳу анҳу бу таклифга рози бўлдилар.

Ишни ҳакамлар орқали ҳал қилишга келишилгач, ҳазрати Алий ибн Абу Толиб розияллоҳу анҳу Сиффиндан Кўфага қайтдилар. Аммо бу пайтда у кишининг одамлари орасида катта ва хатарли ажралиш пайдо бўлган эди. «Ишни ҳакамларга ошириш нотўғри, залолат бўлди» деган фикрни маҳкам ушлаб олганлар алоҳида хатарли кучга айланган эди. Ана шу қарши чиққанлар Ҳаруро деган қишлоқда тўпланиб, йиғин ўтказишди. Улар тахминан ўн икки минг киши эдилар. Ажралиб чиқишгани учун кейинчалик уларни «хаворижлар» деб аташди. Ўзларининг дастлабки мажлисини Ҳаруроода ўтказгани учун «ҳарурийлар» деб ҳам номланишди.

Алий ибн Абу Толиб каррамаллоҳу ваҷҳаҳу гаплашиб кўриш, насиҳат қилиш учун уларнинг йиғинига Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анҳумони юбордилар. Аммо бу иш ҳеч қандай фойда бермади. Шунда уларнинг ҳузурига ҳазрати Алий ибн Абу Толиб розияллоҳу анҳунинг ўзлари бориб, «Бу қарши чиқишингизнинг сабаби нима?» деб сўрадилар. «Сиффин куни ҳакамга рози бўлганинг», дейишди. «Мен икки ҳакамга Қуръон тирилтирган нарсани тирилтириб, Қуръон ўлдирган нарсани ўлдиришни шарт қилиб қўйдим-ку!» дедилар. «Бизга айтчи, қон (қасос) масаласида бандани ҳакам қилиш адолатдан бўладими?» дейишди. «Биз бандани ҳакам қилганимиз йўқ, Қуръонни ҳакам қилдик. Қуръон – икки жилд орасига муқоваланган саҳифаларга ёзилган хат, у гапирмайди, шунинг учун унинг ҳукмини одамлар гапирадилар», дедилар. «Бўлмаса нима учун орада маълум вақт белгиладинг?» дейишди. Ҳазрати Алий: «Билмаган билиб олиши, билган пишитиб олиши учун. Шояд Аллоҳ ушбу келишув

туфайли бу умматнинг ишини ислоҳ қилса», дедилар.

Кейин ушбу ривоятда келган гап-сўзлар ҳам бўлиб ўтди.

يَنْهَجُ لِإِبْهَوِ نَبِ دِي زَنْعِ
يَفَنَّاكَ وَهَنْعُهُ لَلَا يَضَرُّ
يِلَعَعَمَ رَأْسِ يَدُّ لَشَيْ جُلَا
جِرَاوْخِ لِيْلِ إِنْهَنْعُهُ لَلَا يَضَرُّ
هُنَّعُهُ لَلَا يَضَرُّ يِلَعَعَلْ أَقْفِ
تُعَمَسُ يَنْ إِنْ سَأْنِ لَأَهْيَا
هَلَلَا يِلَّ صِ هَلَلَا لُؤْسَرِ
جُرْخِي «: لُؤْقِي مَلَسَوِ هِيْلَعِ
نَأْرُقْ لَانِ وَأَرْقِي يِتْمَأُ نَمُ مَوْقِ
مِهِتْ أَرْقِي لِيْلِ مُكْتَأَرْقِ سِيْلِ
يْلِيْلِ مُكْتَأَرْقِ صِ أَلِوِ، عِيْ شَبِ
أَلِوِ، أَيُّ يَشِ مِهِتْ أَلِصِ

مِهِم أَي ص يَلِإِ مُكُم أَي ص
نَأْرُقِلَانِ وَأَرْقِي ، أَي يُشِ
وَهُوَ مُهَلُّهُنَّ أَنْ يُبْسِخِي
مُهُتَالِصُ زَوَاجَاتِ آلِ ، مَهْيَلَعِ
نَمَنْ نُوقِرُمِي ، مَهْيَقَارَتِ
مُهَسَلِأُقِرُمِي أَمَكِمَ أَلْسِإِلِإِ
شَيْجِلِأُمَلْعِي وَوَلِ ، هِي مَّرِلَانِمِ
يَضُقِ أَمُ مَهَنْ وَبِي صِي يَدُّلِإِ
مَهْيَبَنْ نَأْسِلِ يَلَعُ مُهَلِ
مَلَسَوِ هِيَلَعُ هَلِلِإِ يَلِصِ
كِلَذُةِي أَوْ ، لَمَعَلِإِنَعِ أَوْلَكَّتَلِ
دُضَعُ هَلِ أَلْجَرُ مَهْيِفِنَّأِ
سَأْرِ يَلَعِ ، عَأْرَذُ هَلِ سِيَلِوِ

يَدُّثِلَاةَ مَلَحُ لُثِمِ هِدُضَعِ
، «ضِيْبُتْ أَرْعَشِ هَيْلَعِ
لَهَاوَةَ وَيَوَاعُ مِ يَلَا نُوْبَهَدَّتَفِ
ءَالُوَّهَ نُوْكُرْتَتَوِ مِشِلَا
مُكِّي رَارَذِي فِ مُكَّنُوْفُ لُخِي
نَا وُجْرَالِ يِّنَا هَلَلَاوُ مُكِلَاوُمَاوُ
مُهَّنِإِفَ مَوْقِلَا ءَالُوَّهَ اُونُوْكَيِ
مَارْحَلَا مِدَلَا اُوْكَفَسِ دَقِ
سَانِلَا خَرَسِي فِ اُورَاعَاوُ
يَهَلَلَا مَسَا يَلَعِ اُورِي سَفِ
اَنْرَسَفِ بِهَوُ نُبُ دِي زَلَاقِ
اَنْرَرَمِ يُّتَحِ اَلْزَنْمِ اَنْلَزَنْفِ
اَنْيَقْتَلَا اَمَلَفِ رَطُنَقِ يَلَعِ

ذُبَعِ ذِي مَوِيحٍ رَاوْخُ لَ اِ يَلَعَو
يِبِسْ اِرْلَاِبْ هَوِ نُبِ هَلْ لَ اِ
حَامَّرْ لَ اِ اَوْقَلَا : مُهَلْ لَ اِقَف
نَمْ مَكْفُوفُ سِ اَوْلُ سَو
نَا فَاخَا يِنَا فَا هِنُ وُفُج
مُكْ وُدَشَانْ اَمَكْ مُكْ وُدِشَانِي
مِهْ اَمْرَبْ اَوْشَحَّ وُفَا اَرْوَحْ مَوِي
مُهَرْجَشَو وَفُوِي سِلَا اَوْلَسَو
لَتُقَفْ مِهْ اَمْرَبُ سَانْ لَ اِ
اَمَوُ مِهْ ضُعْبِ يَلَعُ مُهْ ضُعْبِ
نَا لُجْرَا لَ اِ اِنْ شِي جَنْ مَبِي صَا
: هُنَعُ هَلْ لَ اِ يَضَرُّ يَلَعُ لَ اِقَف
جَدْخُمُ لَ اِ مِهِي فَا اَوْسَمَتُ لَ اِ

هُوْدِجِيْ مَلَفْ هُوْسَمَتَلْ اَفْ
يْتَحِ هِسْفَنْبْ يِلَعْ مَاقَفْ
مُهْضَغَبْ لَتُقْ دَقْ اَسَانْ يَتَاْ
مُهْوَجْرَحَاْ : لَاقِ ضَغَبْ يَلَعْ
ضُرَاْلَاْ يَلِيْ اَمْمْ هُوْدَجَوْفْ
هَلْ لَاقِ دَصْ : لَاقِ رَّبْ كَفْ
هَيْ لَاقِ مَاقَفْ هَلْ وُسْرَ عْلَبْ وِ
اِيْ : لَاقِ فْ يَنْ اَمْلَسْ لَاقِ اَدِيْبَعْ
اَلْ يَدَّلَاْ هَلْ لَاقِ نِيْ نَمُوْمْلَاْ رِيْمَاْ
اَدَهْ تَعْمَسَلْ وُهْ اَلَاْ هَلَاْ
هَلْ لَاقِ وُسْرَ نَمْ ثِيْدَحْلَاْ
مَلَسْ وِهَيْ لَعْ هَلْ لَاقِ يَلَصْ
هَلَاْ اَلْ يَدَّلَاْ هَلْ لَاقِ اَوِيْ : لَاقِ فْ

هُفَلْحَ تَسَايَتْ حَ وَهُ الْإِ هُ هَاوْرُ. هَلْ فَلَ حَيِّ وَهُوَ أَثَالَت دُوَادُ وَبَأُوْ مَلْسُ م

Зайд ибн Ваҳб ал-Жуҳаний розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Алий розияллоҳу анҳу бошчилигида хаворижларга қарши борган лашкарда мен ҳам бор эдим. Алий розияллоҳу анҳу шундай деди: «Одамлар! Мен Расулуллоҳ алайҳиссаломнинг шундай деганларини эшитганман: **«Умматимдан бир қавм чиқади. Улар шундай Қуръон ўқишадики, қироатингиз уларнинг қироати олдида ҳеч нарса бўлмай қолади, намозингиз уларнинг намози олдида ҳеч нарса бўлмай қолади, рўзангиз уларнинг рўзаси олдида ҳеч нарса бўлмай қолади. Улар Қуръонни ўқиб, буни ўзининг фойдасига деб ҳисоблашади, аммо у уларнинг зарарига бўлади. Уларнинг намози бўғзидан нарига ўтмайди. Улар Исломдан худди камондан чиққан ўқдек чиқишади. Уларга талафот етказган лашкар Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг тилидан ўзларига нималар берилишини билишганида, бундан бошқа амал қилмай қўйган бўлишар эди. Уларнинг аломати шундай: ораларида бир одам бўлади, унинг билаги бору, тирсаги бўлмайди, билагининг бошида сийнанинг соғадиган жойига ўхшаш нарса бор, унинг устида оқ туклар бор».**

Сизлар Муовия томонга, Шом аҳли томонга кетяпсизлар, аммо болачақангиз ва мол-мулкингизни анавиларга қолдириб кетасизми? Аллоҳга қасамки, мен уларни ўша қавм бўлса керак, деб ўйлайман. Чунки улар ҳаром қилинган қонни тўкишди, одамларнинг чорвасини ғорат қилишди. Қани, бисмиллаҳ, олға!»

Бориб, бир манзилга тушдик. Кейин бир кўприкдан ўтдик. Ўша куни хаворижларнинг бошлиғи Абдуллоҳ ибн Ваҳб Росибий эди. Тўқнашган чоғимизда у уларга «Найзаларни ташланглар, қиличларингизни қинидан

чиқаринглар! Улар сизларга худди Ҳаруро куни мурожаат қилишганидек мурожаат қилишдан хавфдаман», деди. Улар қайтиб, найзаларни ташлаб, қиличларини суғуришди. Лашкар уларни найзалар билан қарши олди. Ҳаммасини қатл қилиб, устма-уст тахлаб қўйишди. Биздан эса икки кишигина мусибатга учради.

Жангдан сўнг Алий розияллоҳу анҳу: «Уларнинг ичидан ўша билагини оқис одамни топинглар!» деди. Лекин одамлар уни топа олишмади. Шунда Алийнинг ўзи ўрнидан туриб, бир-бирининг устига тахланиб ётган ўликларнинг олдига борди. «Буларни нарига сурунглари», деди. Ниҳоят, ўша одамни топишди. У ўликларнинг энг тагида ётган экан. Шунда Алий такбир айтиб, «Аллоҳ рост айтган, Расули рост етказган!» деди.

Абийда Салмоний унинг олдига бориб, «Эй амиралмўминин! Ўзидан ўзга илоҳ бўлмаган Аллоҳ ҳақи айтинг, шу ҳадисни Расулуллоҳ алайҳиссаломнинг ўзларидан эшитганмисиз?» деди. Али: «Ўзидан ўзга илоҳ бўлмаган Аллоҳга қасамки, ҳа!» деди. У Алийдан қасам ичишни уч марта сўрагани, уч марта қасам ичди».

Муслим ва Абу Довуд ривоят қилганлар.

«Фитналар ва Қиёмат аломатлари» китобидан